

A magyar sajtó tíz éve a rendszerváltozás után

Nagy Anikó

A sajtóról hivatalosan

A magyarországi lapkiadást (időszaki kiadványok megjelentetését) – más országok gyakorlatához hasonlóan – a múlt század közepétől kezdve törvény szabályozza. Többszöri módosítással, kiegészítéssel máig is érvényben van az „1986. évi törvény a sajtóról”¹ Folyamatosan követték e törvényt a végrehajtására vonatkozó rendeletek. A jelenlegi gyakorlat az, hogy belföldi időszaki lap alapítását be kell jelenteni a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Lapnyilvántartásához, ahol határozatot állítanak ki az induló sajtótermék megjelentetésére vonatkozóan. A tárcaszintű nyilvántartásba vételért 10.000 Ft-ot kell fizetni minden újonnan induló, illetve megváltozott címmel megjelenő időszaki kiadvány esetében. A nyilvántartásban szerepelnie kell az induló időszaki lap címének, tárgykörének, valamint az alapító, a szerkesztőség vezetője és a kiadó adatainak.

A megjelent sajtótermékből „A Kormány 60/1998. (III.27.) Korm. rendelete a sajtótermékek kötelespéldányainak szolgáltatásáról és hasznosításáról”² értelmében 6 kötelespéldányt kell szolgáltatni az Országos Széchényi Könyvtár Kötelespéldány-szolgálatára számára. A szabályozott elosztás után a nemzeti könyvtárnak jutó 2 kötelespéldány az alapja a nemzeti könyvtár gyűjteményének és a nemzeti bibliográfiai feldolgozásnak.

A sajtóról a SAJTÓ szavaival

A rendszerváltozás után egy új politikai és gazdasági rendszer alakult ki Magyarországon, amely egyrészt tükröződik a médiában, ezen belül a sajtóban, másrészt megteremtette a maga médiáját. A sajtó fontosságát mi sem bizonyítja jobban, mint hogy nemzeti ünnepünk, március 15-e, egyben a 'sajtó napja' is. Ilyenkor magától értetődő, hogy po-

litológusok, szociológusok, közgazdászok, újságírók adnak áttekintést a sajtó helyzetéről, a sajtó és a társadalom kapcsolatáról. *„Politikai és jogi értelemben a magyar sajtó szabad. Csak az a kérdés, hogy milyen fokú ez a szabadság, és mire megy vele az újságíró, a politikus és az olvasó – nyitotta meg Wisinger István, a MÚOSZ elnöke a március 11-ei, A sajtó szabadsága, a szabadság sajtója című vitát.”*³ A résztvevők ezt követően azt fejtették ki részletesen, hogy milyen hatással van mindez a társadalomra, tehát politikai és gazdasági életünkre, kapcsolatainkra, az egyes személyekre, laptulajdonosokra, újságírókra, újságolvasókra.

A sajtóban bekövetkezett változások közül a politológus *Lengyel László a társadalom és a média közötti aszinkront hangsúlyozza: „A társadalom 1989-90-ben élte át azt a változást, melyet a sajtó 1990-94-ben.”*⁴ A sajtó hierarchizálását e változás törvényszerű következményének tartja. A sajtóban jelentkező tulajdonosi, irányítási viszonyok eltérnek a rendszerváltozás előtt megszokottaktól. Megjelentek a laptulajdonosok, köztük a nyugati üzletemberek, akik a sajtót a gazdaság és a gazdaságosság szempontjai szerint irányítják. Elképzeléseik nem mindig egyeznek meg az újságíró társadalom nézeteivel. *„Dr. Bayer József, az Axel Springer Magyarország vezérigazgatója ... a szakmát a gazdaság oldaláról láttatta.”*⁵ Tudomásul kell venni, hogy a média kockázatos vállalkozás. Egy-egy új lapot be kell vezetni a piacra, meg kell ismertetni az olvasókkal, el kell adni. A lap előállításának költségeit a hirdetések, a reklámok teremtik meg, ezek adják a hasznot a tulajdonosnak. Egyes vélemények szerint Magyarországon túlságosan sok sajtótermék jelenik meg, ezek nem gazdaságosak, nem tudják elartani magukat, nem tudnak fennmaradni. Ebből következik az a tény is, amit a szociológus *Vásárhelyi Mária*⁶ hangsúlyozott, de a többi vitapartnernél is egyetértésre talált: az újságírók úgy érzik, romlott a helyzetük mind ideológiai, mind anyagi értelemben.

A problémák jogos hangsúlyozását tudomásul véve, és a sajtó munkásaival együttérezve, sőt nekik drukkolva a közvélemény mégis úgy érzi, hogy a média, ezen belül a nyomtatott sajtó nagy hatással volt a társadalmi változásokra. *„Ebben az időszakban – mikor gomba módra szaporodtak az új, szókimondó lapok, a friss, közéleti tévé- és rádióműsorok – a média a közvélemény szemében látványosan pozitív szereplője volt az átalakulási folyamatnak.”*⁷

Elemzés, tényszámok, példák

A könyvtáros, a bibliográfus, akinek az a feladata, hogy informáljon a sajtóról, információt adjon az olvasónak a sajtó alapján, valamint hogy megőrizze az utókornak a sajtótermékeket, tényszámokkal próbálja igazolni, illetve illusztrálni a médiáról kialakított véleményeket. Erre történt már egy kísérlet 1995-ben, akkor az 1986-1995 közötti időszakot vizsgáltuk.⁸ Reményeink szerint ezek a vizsgálódások a sajtótörténezszekeket újabb szempontú, mélyebb kutatásokra ösztönzik.

Az alábbi tényszámokat az Országos Széchényi Könyvtárban épített IKB – Magyar Periodika Adatbázis alapján fogjuk bizonyos szempontok szerint csoportosítani. *Csak azokra a dokumentumtípusokra fogunk kitérni, amelyek a kurrens nemzeti sajtó-bibliográfia gyűjtőkörébe tartoznak, jelenleg ugyanis csak ezekre terjed ki teljes körűen a számítógépes feldolgozás. A nemzeti sajtóbibliográfia kihagyja gyűjtőköréből az intézmények, vállalatok, társaságok, egyesületek belső tájékoztatásra szolgáló hírleveleit, jelentéseit, programjait, cím-, adat- és névtárait, a kiadói és terjesztői katalógusokat, a könyvtárak gyarapodási jegyzékeit, az alsó és középfokú iskolák diáklapjait, az ár- és termékjegyzékeket, a kisebb területeket (kerületeket, falvakat) érintő reklámlapokat, valamint a propagandakiadványokat.*

1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
3541	3519	3652	3744	3897	4036	4129	4277	4062	4057	4114	3422

1. sz. táblázat
A megjelent periodikumok száma – tárgyévanként

Amikor tehát a magyar sajtóról számadatokkal próbálunk a következőkben illusztrált képet adni, ezekkel a kiadványtípusokkal nem foglalkozunk, bár ezek is igen jelentősek, s feltétlenül érdemesek komoly sajtótörténeti kutatásokra.

Ha az utolsó 10 év sajtótermését vizsgálat tárgyává kívánjuk tenni, elsőként azt a kérdést kell feltenni, hogy sok-e a sajtótermék napjainkban?

A vizsgált időszaknak az 1988-1997 közötti éveket tekintjük. Az 1987-es és az 1998-as adatokat az összehasonlítás érdekében adjuk meg, hangsúlyoz-

va, hogy az 1998. évi valamennyi kiadványt még nem állt módunkban regisztrálni, és a folyamatosan feldolgozásra kerülő periodikumok módosítják majd az 1998. évi számadatokat. (Meg kell jegyeznünk, hogy nem csupán az 1998. évi adatok módosulnak folyamatosan, hiszen a késve, esetenként reklamálsra beérkező kötelezpéldányok feldolgozása utólag történik. Jogos tehát az eltérés az 1995-ös és a jelenlegi számadatok között.⁹⁾

Mint az 1. sz. táblázatban látható: 1987 és 1997 között évenként 3500-nál több kiadvány jelent meg,

év	új indulású periodikum	előző címe volt	%	későbbi címe volt	%	előző és későbbi címe is volt	%
1987	456	137		65		27	
1988	515	154	29,9	87	16,8	39	7,6
1989	838	214	25,5	158	18,8	55	6,6
1990	1118	322	28,8	206	18,4	85	7,6
1991	1317	324	24,6	219	16,6	87	6,6
1992	1267	294	23,2	188	14,8	70	5,5
1993	1157	277	23,9	175	15,1	61	5,2
1994	1045	261	25	148	14,2	47	4,5
1995	951	278	29,2	86	9	29	3
1996	870	205	23,6	69	7,9	23	2,6
1997	963	209	21,7	33	3,4	6	0,6
1988-1997	10041	2538	25,2	1369	13,6	502	5
1998	710	157		5		1	

2. sz. táblázat
Új indulású kiadványok száma – tárgyévanként

ez a szám 1994-ig növekszik, majd ismét csökken. A csökkenés nem jelentős mértékű, így 1997-ben majdnem 600-zal több periodikum jelent meg, mint 1988-ban. Az 1993-as és 1994-es jelentősen megnövekedett kiadványszám kapcsolatba hozható a választásokkal, ezekben az években megnőtt a politikai lapok száma.

Érdeemes azt is vizsgálni, hány új periodikum indul ezekben az években. Új indulású kiadványnak tekintjük a bibliográfiai feldolgozás és jelen vizsgálódásunk szempontjából azokat az időszaki kiadványokat,

- ☉ amelyek minden előzmény nélkül születnek meg,
- ☉ amelyek hosszú szünetelés után újraindulnak,
- ☉ amelyeknél címváltozás történt, tehát van valami előzményük más címen, vagy generikus címűek (évkönyv, bulletin stb.) esetében azokat,

amelyeknél a címben ugyan nem történt változás, de a közreadó testület (neve) megváltozott.

A számadatokat a 2. számú táblázat mutatja be. A vizsgált időszakban, tehát 1988-tól 1997-ig összesen 10 041 új kiadvány indult. Az időszaki kiadványok címváltoztatási szokásait bizonyítja az a tény, hogy a 10 041 új kiadvány közül 2538-nak (25,2%) volt előző címe, 1369-nek utóbbi címe (13,6%), 502-nek (5%) pedig előző és utóbbi címe is volt. A címváltoztatás általános indítékain kívül (tartalmi bővülés, a cím pontosítása, új szerkesztői gárda elképzeléseit követő új cím stb.) ebben az időszakban egyéb tényezők is hozzájárultak az új tételek növekedéséhez. Míg 1987-ben és azt megelőzően átlag 400-450 új periodikumot regisztráltunk, 1990-től ez a szám erőteljesen növekszik (két-szeres, háromszoros növekedést tapasztaltunk). A legtöbb új kiadvány 1991-ben jelent meg, ezért ezt az évet választottuk a címváltozással kapcsolatos

3.sz. táblázat
1991-ben címváltozást követően induló új periodikumok (324 kiadvány)

A címváltozás oka(i):	A címváltozott periodikumok száma:
Általános okok: tartalmi változás, a szerkesztői elképzelések változása stb.	124
Szerkesztői bizonytalanság (például a próbaszám más címen jelent meg)	4
Kiadványok összeolvadása, szétválása, beolvadás, kiválás	13
Közreadó, illetve a közreadó nevének megváltozása	98
Kiadó változás, illetve a kiadó nevének megváltozása	37
Földrajzi név (megye, város) megváltozása	8
Kis példányszámú, belső terjesztésű, illetve bizalmas kiadványból nyilvános terjesztésű lett	9
Régi lap újjáéledt	26
Előzőleg külföldön megjelenő lap „hazatelepedett”	4
Nyomtatott formában megjelenő kiadvány floppyn jelenik meg	1

részletes elemzésünk tárgyául. Ezeket a kiadványokat tételesen megvizsgálva arra a következtetésre jutottunk, hogy ha nem is lehet egyértelmű okokat találni a címváltoztatásra, valamilyen csoportosítást meg lehet próbálni. Ha periodikumokat kell csoportosítani bármilyen szempontból, soha nem kapunk „tisztá” csoportokat, az egyes csoportokban a különböző szempontok sokszor különböző hangsúllyal jelentkeznek, így természetesen itt is vannak átfedések, bizonytalanságok.

Az illusztrálás érdekében néhány típusra az alábbiakban példát is adunk, ezek nem minden esetben 1991-ben bekövetkezett címváltozások, hanem a 10 éves időszakból valók.

Általánosnak nevezhető címváltozásról van szó, ha a kiadvány jellege megváltozik, a megváltozott cím tartalmi bővítést/szűkítést tükröz, a szerkesztői elképzelések változtak stb.

Táplálkozás, Anyagcsere, Diéta címmel jelent meg három intézmény közreadásában kéthavonkénti folyóirat 1995-től 1998 januárjáig. Az ezt követő szám címe: *Táplálkozás, Allergia, Diéta* volt, tartalmi jellegű címváltoztatásról van szó, a kiadvány többi adata (közreadó testületek, kiadó) nem változott.

1951-től 1991. júniusig jelent meg *Vasút* címen a MÁV kiadványa (kiadója: Lapkiadó, majd: Hírlapkiadó). 1991-ben, a 41. évfolyam közepén a kiadvány címe megváltozott, *A Vasút Világa* lett (ettől kezdve a MÁV a kiadó, a címváltozás okát mégsem lehet a kiadváltásban keresni, hiszen a kiadvány közreadója eddig is a MÁV volt). Ha azt gondoljuk, hogy az új címen megjelenő szaklap – folytatva elődje hagyományait – sokáig ezen a címen fog élni, akkor tévedünk. A következő évben ugyanis *Vasútvilág* lett, majd 1995-től 1996-ig *Vasutavilág* címmel jelent meg. Megszűnését a *Vasutas Hírlap* 1997. január 14. számából tudtuk meg.

Több esetben a címváltoztatás ténye mögött társadalmi-gazdasági-pénzügyi indítékok fedezhetők fel. A sajtótörténeteknek kiváló témául szolgálhat

ez a kor, mi most csak az általunk – nem biztos, hogy helyesen – kialakított csoportokhoz szeretnénk néhány példával szolgálni.

Ha kiadó változás történik, gyakran az új kiadó – feltételezhetően, de nem bizonyítottan – a címváltozással is jelezni akarta az esetleges profilváltást is. A rendszerváltást követően e tekintetben lényeges változás történt. Az addigi nagy kiadvállalatokat több, kisebb kiadó váltotta fel.¹⁰ Az egyes lapokat (főleg napi- és hetilapokat) magáncégek megvásárolták, sok esetben külföldi befektetők, ezek kisebb kiadót alapítottak, illetve bíztak meg a lapok kiadásával. Társaságok, egyesületek alapítottak kiadói részvénytársaságokat, korlátolt felelősségű társaságokat és egyéb intézményeket. A csődbe ment vállalkozások átadták a sajtóterméket egy másiknak, ez a változás gyakran újabb címváltozást von maga után. Sok esetben az addigi kiadvállalattól a szerkesztőség veszi át a kiadói teendőket is.

A *Bútor* című havi kiadványt a Pallas Kiadótól 1991 júniusában átvette a Domus Kereskedelmi Rt. Ettől kezdve a kiadvány címe *Domus* lett, elődje évfolyam- és füzetszámozását folytatva.

A *Szentendrei Hírmondó* első 10 számát a Monteditio Kft. adta ki, a 11. szám kiadója a Hírmondó Kft. lett, ettől kezdve *Új Szentendrei Hírmondó* címen jelent meg (igaz, hogy nem sokáig, mert a következő évben újabb címváltozás történt).

Kb. 100 időszakos kiadvány azért jelent meg új címen ebben az évben, mert megváltozott a közreadó testülete, pontosabban a közreadó testület neve. (Meg kell jegyeznünk, hogy a bibliográfiai feldolgozás szempontjából az is változásnak számít, ha megszűnik a kiadvány valamely közreadója, illetve ha új közreadó jelentkezik.) Az alábbi példa jól bizonyítja, hogy összefüggés van a közreadói, a szerkesztőségi és a kiadói változások között

A *Hevesi Szemle*, Heves megye irodalmi, művelődési folyóirata 1973-tól 1989. dec.-ig jelent meg ezen a címen. Közreadója a Tanács volt, kiadója pedig a Heves Megyei Lapkiadó Vállalat. 1991-ben 1.évf.

1.sz.-mal indult újra *Hevesi Napló* címen, ekkor az Egri Egészség- és Környezetvédő Egyesület adta ki.1995-től az 1997. évi 1. számig Farkas András volt a felelős szerkesztő és a kiadó is egyben, az ő halála után *Új Hevesi Napló* címen jelenik meg a folyóirat, mindig az aktuális felelős szerkesztő kiadásában. A sajtó pénzügyi-gazdasági kapcsolataira is jó példa ez a kiadvány: az 1998. évi 6. számon 6 szponzor szerepel: a Heves Megyei Önkormányzat mellett 5 magánszemély, közülük 2 külföldi.

A vizsgált időszakban a különböző testületek, intézmények, intézetek leggyakrabban 3 fő szempont szerint változtattak nevet:

Az 1990-es *közigazgatási változások következtében* az addigi tanácsokat az önkormányzatok váltják fel. Ez a változás már az 1990-ben megjelenő kiadványokat is érinti, de igazán észrevehetően 1991-ben és ezt követően jelentkezik.

A *Baranya Megyei Tanács Közlönye* 1991-től *Baranya Megyei Önkormányzat Közlönye* címen jelenik meg az önkormányzatok megalakulásának köszönhetően. Ugyanezen okból *Budapest Főváros Önkormányzati Kézikönyvet* jelentet meg az addigi Tanácsi kézikönyv helyett.

A magyarországi intézmények nagy része 1989-től felülvizsgálta elnevezését, több intézmény nevet változtatott. Eltűntek a gyárak nevéből a Vörös Október, Május 1., Április 4. kifejezések, valamint a nemzetközi és magyar munkásmozgalmi személyek nevei: Marx Károly, Lenin, Hámán Kató, Micsurin stb. Sok intézmény az addigi típusmegnevezés helyett felvette a nevébe egy-egy tudományterület illusztris személyének nevét. Így lett például a Szegedi Orvostudományi Egyetem nevéből Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem. Az ilyen típusú névváltoztatások a vizsgált sajtótermékekben több új címet eredményeztek.

A gazdasági élet változásának tudható be, hogy 1990-től rohamosan nőtt a részvénytársaságok, korlátolt felelősségű társaságok, betéti társaságok szá-

ma. Ez jelentkezik a sajtóban is. Az 1991-ben címet változtatott 324 kiadványból 16 kiadvány közreadója addig valamilyen vállalat volt, 1991-ben Rt., illetve Kft. lett. Ez a folyamat a későbbi években is folytatódik.

A Kőbányai Gyógyszerárugyár neve is megváltozott 1991-ben Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Rt.-re, szakmai vállalati lapjuk címe ekkor *Kőbányai Gyógyszer* helyett *Richter Hírek* lett.

A rendszerváltozást követően megváltozott néhány *földrajzi név* is hazánkban.

Leninváros 1990-ben visszakapta régi nevét: Tiszaújváros lett, ez címváltozást eredményezett a helyi lap esetében: a *Leninvárosi Krónika* egyszerűen *Krónika* lett.

A kerületi lapok közül *Pesterzsébet, Soroksár* az 1991. évi február/márciusi számtól *Pestszenterzsébet, Soroksár* lett. Ez a cím csak 1994 végéig élt, 1995-től ugyanis újra csak *Pesterzsébet* szerepel az ismételt megváltoztatott címben.

A 19 magyarországi megyéből négynek változott meg a neve, ez 1991-ben 6 cím megváltozását eredményezte (az előző és későbbi években ez természetesen több periodikumot érintett).

Már 1990-től *Komárom-Esztergom megye statisztikai évkönyve* címen jelenik meg az addigi *Komárom megye statisztika évkönyve* című kiadvány.

A rendszerváltozásnak köszönhetően néhány addig bizalmasan kezelt, nem terjesztett, illetve szűk körben terjesztett kiadványt is beszolgáltattak kötelező példányként, 1991-ben ez 9 új kiadványt eredményezett. Van néhány olyan kiadványunk, amely a kommunista rendszer idején Magyarországon nem jelenhetett meg, ezért külföldön látott napvilágot. Örömminkre szolgál, hogy ezek a 90-es években fokozatosan hazatértek, az általunk vizsgált 1991-ben négy folyóirat jelent meg ismét hazánkban.

Közülük a *Távlatok* a Societas Jesu Magyar Rendtartományának a kéthavi folyóirata, 1969-től 1990-ig

Ausztriában jelent meg *Szolgalat* címen, az *Arkánum* című avantgard irodalmi lapot pedig 1981 és 1989 között Washingtonban élő magyarok adták ki. Több periodikum összeolvadását követően 5, szétválás, illetve kiválás következtében pedig 8 új kiadvány keletkezett 1991-ben.

Elmélyült kutatást igényel és érdemel a magyar sajtó elemzése *tartalmi, tipológiai* szempontból. Most csupán egy gyorsfényképre vállalkozunk, amikor 3 évet választottunk vizsgálódásunk tárgyául: 1987-et, amely a rendszerváltás előtti sajtót reprezentálja, 1992-t, amikor az első két év bizonytalanságai már nem érződnek olyan erőteljesen és 1997-et, a feldolgozás szempontjából az utolsó teljesnek tekinthető évet.

Nézzük meg most néhány dokumentumtípusra vonatkozóan a kiadványok számát az említett három évben.

Politikai pártok lapjai: 1987-ben 48 lap jelent meg, ezek a Magyar Szocialista Munkáspárt központi, helyi és intézményi kiadványai voltak. 1992-ben 175, természetesen különböző – parlamenti és kisebb – pártok által kiadott sajtótermék látott napvilágot. A kiadványok száma erőteljesen csökkent 1997-re, 71 kiadvány maradt. Úgy gondoljuk, ez reális szám, erre van igény a közvélemény részéről. 1998 a parlamenti választások éve Magyarországon, tehát várható, hogy a politikai pártok rendszeres lapjai mellett – hasonlóan 1990-hez és 1994-hez – ez évben is megjelennek a választási lapok.

A közéletnél maradván nézzük meg a különböző területre vonatkozó közéleti lapok adatait.

1987-ben nagyon szabályosan 21 megyei közéleti lap jelent meg. Azért mondhatjuk, hogy ez „szabályos” volt, mert a 19 megye mindegyikében megjelent egy-egy kiadvány, az egyik ezek közül a megyei lap mellett még 2 kiadváltozáttal rendelkezett. 1992-ben 44, 1997-ben pedig 43 megyei, illetve regionális közéleti lapot regisztráltunk.

A városi, községi lapok esetében még nagyobb változást észlelünk: 1987-ben: 35, 1992-ben 517, 1997-ben pedig 390 helyi közéleti kiadvány jelent meg. Egy-egy városban esetenként több is, hiszen a közéleti lapok mögött sok esetben valamelyik párt helyi szervezete áll.

Az 5 országos napilap mellett Budapesten a kerületek is megjelentették a maguk sajtóját. 1987-ben ez is nagyon szabályozott volt: 22 kiadvány jelent meg, tehát mindegyik kerületben egy. 1992-ben ez a szám 38-ra, 1997-ben pedig 44-re emelkedett.

A gazdasági egyesületek által kiadott sajtó is ugyanilyen emelkedő számú tendenciát mutat. 1987-ben 70, 1992-ben 139, 1997-ben 103 gazdasági lap jelent meg. Ezek között vannak tudományos, szakmai és népszerűsítő kiadványok egyaránt.

A média a rendszerváltás után valódi üzletággá vált. A nyomtatott sajtóra vonatkoztatva ez azt is jelenti, hogy kisebb befektetéssel is lehet lapot indítani, igazolja ezt a hirdetési újságok és a rejtvénylapok megnövekedett száma.

1987-ben 6 hirdetési és 13 rejtvényújság jelent meg. 1992-ben a hirdetési újságok száma több mint hússzorosára nőtt, hiszen a városi és az ennél nagyobb területekre vonatkozó hirdetési lapok száma 138 volt (itt külön hangsúlyozni kell, hogy ezek csak a nemzeti bibliográfiában közzétett kiadványok, kötelempéldányként az Országos Széchényi Könyvtárba beérkeznek a kerületi, községi hirdetési lapok is, amelyek jelentősen emelik a hirdetési lapok számát). Sok közülük csődbe mehetett, mert számuk 88-ra csökkent 1997-ben. A rejtvényújságok száma viszont változatlanul emelkedik: 1992-ben 30, 1997-ben pedig a kétszerese, 63 rejtvényújság jelent meg.

A rendszerváltozás ideológiai szabadságot is hozott Magyarországon. Az egyházak visszakapták régi szerepüket, többek között a lapkiadást is felhasználják arra, hogy hírt adjanak magukról. 1987-ben 41 egyházi lap jelent meg, ez a szám 1992-re több, mint négyeszeresére nőtt, s azóta sem csökkent.

A rendszerváltozással együtt ért el bennünket az új technikai forradalomnak nevezhető *elektronikus korszak*. A ma már nálunk is elavultnak tekinthető floppy kivül egyre több kiadvány jelenik meg CD-ROM-on, illetve közvetlenül az elektronikus hálón. Ma már több, mint 150 magyar nyelvű lap olvasható az Interneten. Ennél jóval több (kb. 360) azoknak a nyomtatott kiadványoknak a száma, amelyek Internet címet is közölnek az impresszumadataik között. Ezek között természetesen vannak csupán tartalomjegyzékek, illetve honlapok a hálón.

A tényleges online kiadványok iránt egyre nagyobb az érdeklődés, legyenek akár napilapok, hetilapok vagy ritkább periodicitásúak, magyar vagy egyéb nyelvűek, kezdetlegesek vagy professzionalisták. „...1996-ban, az Internet magyarországi »robbanásának« évében csaknem egyszerre hozták létre online verzióikat”¹¹ az országos napilapok. Ezek egyrészt tartalmazzák a nyomtatott kiadvány szövegét, másrészt adnak némi pluszt is az olvasónak. A Népszava online változatának például van egy olyan rovata, amelyik távmunkával kapcsolatos információkat ad, egy másik pedig egy most nagyon aktuális témában, a nyugdíjpenztárakkal kapcsolatos döntésben nyújt segítséget.¹² Van egy igazi professzionális online magazinunk is, az *Internetto*. Ez a kiadvány például az 1998-as választások előtt nagy érdeklődéssel kísért választási fórumot biztosított két politikus és a velük kapcsolatba került „olvasók” (?) között, de egyébként is folyamatosan lehetőséget ad párbeszédre.

Végezetül néhány szó az elektronikus kiadványok feldolgozásáról:

Az Országos Széchényi Könyvtárban épített adatbázisok csak az önálló, konkrét fizikai hordozón megjelenő elektronikus dokumentumokat dolgozzák fel, ez vonatkozik az elektronikus időszaki kiadványokra is (érdekes típusként jelentkeznek a számítógéppel olvasható, folyamatosan frissítésre kerülő adatbázisok, ezeket is időszaki kiadványnak tekintjük). Nem dolgozzuk fel a nemzeti bibliográfiában azokat a kiadványokat, amelyeket csupán hálózaton érünk el, de közülük azokat, amelyek számára ISSN-t állapítottunk meg, nyilvántartjuk az ISSN adatbázisban.

Irodalom

1. 1986. évi II. törvény a sajtóról. In.: Művelődési közlöny 1986. 12.sz. p. 637-647.p.
2. A Minisztertanács 58/1989. (VI.15.) MT rendelete a sajtóról szóló 1986. évi II. törvény végrehajtására kiadott 12/1986. (IV.22) MT rendelet módosításáról. In: Magyar közlöny 1989. 39.sz. p. 720.
3. ORBÁN Ágnes: Negatív sokk a sajtóban. In: Magyar sajtó 1998. 3.sz. p.5.
4. Orbán (3.jegyz.) p.5.
5. Orbán (3.jegyz.) p.5.
6. Orbán (3.jegyz.) p.5.
7. A média közmegejtélése. In: Kreatív média 1998. 1.sz. p.20.
8. NAGY Zsoltné: „Mi újság” (és mi nem) - adalék a kurrens magyar sajtó sajátosságaihoz. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros 1996. jan. p. 45-53.
9. Nagy (8.jegyz.)
10. Nagy (8.jegyz.)
11. Magyar nyelvű lapok a Hálón. In: Kreatívweb 1998. 1.sz. p.1.
12. Magyar (11.jegyzet)